

Egy néppé válás történeti földrajza¹

(Kárpáti krónika a szlovákság etnogenezisével)

URBÁN GYÖRGY²

Különös fogantatású nép a *szlovák* – a huszita és a török *idők* találkozásának posztumusz gyermeke. Kivétel. Sok mindenben elüt a szláv nyelvcsalád többi tagjától. A *horvátokkal*, a *lengyelekkel*, a „kis” *szorbokkal* stb. ellentétben nincs szokványos történelmük. Nincs a korai múltba visszatekintő, pl. törzseket felmutató krónikájuk. Nem ezer vagy másfél ezer éves históriára, hanem alig ötszáz éves lappangó múltba tekintenek (tekinthetnek) vissza. A hajszálgököreket is számítva Amerika felfedezésének koráig, a 15. sz.-ig, egy kis jóindulattal: a Hunyadi János vezette Száva menti, észak-balkáni – országrészek, kiterjedt területek sorsát eldöntő – csaták körüli időkig.

Bár illetékes köreik (pl. befolyásos történészeik), ha mindjárt tudatuk mélyére rejtetten is, de tudják, szemben a következetesen eltájtolt tömeggel – tagadják.

A tagadott „alkalmatlan” történelmi tényeket behelyettesítendő, s valami „alkalmasabb” múltat, valami dicsőséget is felkínáló, egyben a folytonosság (akár a virtuális utódlás) kérdéséhez is kapcsolható eredetet keresve, patyomkini megoldásra jutottak: kikötöttek a Nagy Károly által legyőzött *avarok* és Árpád *magyarjai* között a 9. sz.-ban eltelt rövid idő intermezzójában pár évtizedre a Kárpát-medence ÉNy-i peremterületein feltűnt – s a Morva folyóról elnevezett – *morvák* (a némi acsarkodást felmutató, majd elsöpört, s „... 902 után örökre eltűnt *marhianik*”-*morvák* kurta közjátékánál).

Ráadásul e kurta közjátékot (megtoldva újabban Szamo – 623–658 – „valószínűsíthetően Bratislava” központú birodalmával) „érthetően” s kiadósan feldíszítették a legjobb esetben is a Morva folyó mentén található *veligradi* vagy *moravai*, de sokkal inkább *sirmiumi* (*sztrimoni*) Metód és Cirill „a konstantinápolyi Akadémia mintájára az első szlovákiai főiskola megalapítói, az európai kultúrát a héber, a görög, a latin után a Biblia negyedik nyelvével, az ószlovákkal megajándékozó apostolok”, vagy a kettős kereszt, a hármass halom stb. eléggé különös és „szokatlan” legendáival. (L. az ezzel rokon oláh–román, s főleg Erdély történelmét érintő, azt kiforgató spekulációkat, ill. a mai *macedónok* Nagy Sándorra szemet vető kontinuitás-elméletét.)

A kézenfekvő valóság az, hogy a *szlovákság* 15. sz.-i fogantatásának főszereplői, ha úgy tetszik, a „szülők”, egyfelől a *törökök*, másfelől az ún. *pszeudohusziták* (az Észak-Magyarországot 1428 után elárasztó, az Északi-Kárpátokban lábukat megvető, ott hosszú időre befészkelődött

¹ A Földrajzi Értesítő 1999. évi 3–4. füzetében megjelentetett tanulmány javított formában való újraközlése (a Szerk.)

² Ny. tanár, Zseléz, Szlovákia.

pszeudohuszita martalóctömegek). Következésképp – képletesen szólva – a *szlovákság* magzati kora a 15. sz.-ra, csecsemőkorának kezdete pedig a 16. sz.-ra esik.

Itt jegyezzük meg, hogy nem csak a *szlovákság*, hanem „...a ma a Kárpát-medencében élő népek *egyike sem* vezethető vissza a 895-öt megelőző időre.” „...a kabarok, a dunai szlovének beolvadása alig egy évszázad múltán bekövetkezett” – még a fejedelmek korában. S csak emlékeztetőül (nem szólva az ugyancsak beolvadt székelyekről, besenyőkről stb.): a transzhumáló *vlachok-oláhok* (1859-től románok) legkorábban a 12–13. sz. fordulóján (Kumánia felől) jelennek meg Erdély területén, Dél-Erdély hegyi legelőin. Az őket is említő legrégebb hiteles írásos dokumentum (okirat) 1209-ből való. A *ruszinok* első csoportjai az Anjouk századában kaptak bebocsátást az Erdős-Kárpátok gyeplővezetébe. A török elől (a Balkánról, Rigómező stb. felől) menekülő *szerbek* tömegesen a 14. sz.-tól kerültek Magyarországra, ill. jutottak el a mai Kárpát-medencei szállásterületeikre.

Visszatérve a *szlovákokra*: „... a szlovák nép Magyarországon alakult ki, és történelme 1918-ig a magyar történelem része.” Ezzel függ össze az is, hogy „Az önálló etnikumot jelző *s z l o v á k* népnévre a XV. századig nincs adat.” (Az idézetek GYÖRFY Györgytől valók.)

*

A neki szánt szerepet századokon át betöltő s a járhatatlanság mellett mindenekfölött a *lakatlanság* jelentéstartalmát magán hordozó *gyepű* (*gyepűelve*, *uruszággyepű*, *gyepűrendszer*) leáldozása, fölöslegessé válása után, a 12. sz.-tól, II. Géza uralkodásának (1141–1161) idejétől folyamatosan érkeznek a királyi udvar kezdeményezésére (szinte kizárólagosan a Német-Római Birodalom területéről, s nem csak Sziléziából vagy Szászországból, Bajorországból, Tübingiából, hanem még Elzászból, Brabantból, Flandriából is) a *hospesek*, a hospes telepek – szokásrendjükkel, törvényeikkel, sőt-szeik vezetésével – az addig *lakatlan* (a határörtelepeket, a gyeplőhelyeket – mint pl. Talmács [Tlumacov], Alsókubin [Kolbin = Kubin = Kölpény] – leszámítva lakatlan Északi-Kárpátok, Felső-Magyarország (azaz a Felvidék) hegyeinek, völgyeinek erdőrengetegébe.

Ezek a hospes telepek, akik tevékenységüket mindenütt erdőirtással és utak építésével kezdték, negyed évezred alatt (vagyis a 14.–15. sz. fordulójára, Zsigmond korára) – párhuzamosan a kiteljesedő megye-, vár- és várbirtokrendszerrel s az elmaradhatatlan egyház háttértevékenységével – létrehozták a térség, az országgrész szinte teljes településhálózatát, benne a prosperáló, s részben román, de inkább gótikus hangulatot árasztó városok egész láncolatával (pl. Sillein–Zsolna, Rosenau–Rozsnyó, Bartfeld–Bártfa, Bösing–Bazin, Eltsch–Jolsva, Leutschau–Lőcse, Kremnitz–Körmöcbánya, Briesen–Breznóbánya, Altschl–Zólyom, Alt Lublau–Ólubló, Schemnitz–Selmezbánya, Rosemberg–Rózsashegy, Karpfen–Korpona, Kasemarkt–Késmárk, Geib–Hibbe, Theissholz–Tiszolc stb.).

Lényegében létrehozták a ma is nyomon követhető felvidéki településhálózatot, kezdve a Kis-Kárpátoktól vagy a Kis-Fátrától az akkori Sarkos-cseren, Zólyom-erdőn (Sólyom-erdőn), Sosoldon, Turturon, Fekete-erdőn, ill. a Felső-Nyitra, Garam, Hernád stb. mentén át (Erdélyről s más országgrészekről itt nem szólva) egészen a Beregszászon vagy Felsőnémetin túli Borlóiig, Hátig. Így történt ez ekkor máshol is Európában, pl. a Cseh-medence ugyancsak *lakatlan* gyeplővezetének a 12. sz.-tól fokozatosan és tervszerűen betelepített, *német* hospesek által életre keltett jókora Szudéta-patkójában is.

Ezt a kiteljesedő világot érte elemi csapásként az ún. *pszeudohusziták* váratlan betörése: az odahaza, Csehországban kifulladt huszita táboritákhöz és a még radikálisabb, sőt kimondottan szélsőséges orebitákhöz korábban *csapódott* martalóctömegeknek a beözönlése, az elvileg és eredetileg a király, a rendiség, az ország, az egyház s kivált a németek ellen felszított (később egyszerre a németek és a magyarok elleni kérelhetetlen dühtől hajtott, másrészt prédaéhes) martalóctömegeknek a Fehér-Kárpátok szorosain át történt beözönlése. Pusztító és vérengző vonulásuk több tekintetben meghaladta a tatárjárás borzalmaikat. Az ugyanis „csak” egy évig tartott, míg emez, bár hullámozó intenzitással, de bő emberöltőn át dühöngött, lángolt. Egészen az 1460-as évek derekáig, vagyis közel negyven éven át. Nagyszombattól a máramarosi Husztig, É–D-i irányban pedig a lengyel határtól le, Pozsonyig, Lévaig, Garamszentbenedekig, Losoncig, Kassáig (volt, amikor Egerig) terjedően.

A képzelhető méreteket öltő anyagi romlás (városok, falvak, kolostorok, templomok stb. pusztulásán) túl, ekkor, ezekben az évtizedekben veszítette el az országgrész – visszafordíthatatlanul –

német és magyar lakosságának nagy részét. A későbbi telepítések, az újabb, a korábbi tetéző fejlemények miatt (főleg az 1620-hoz kötődő fehérhegyi csata menekülthullámát megelőző hosszú időszak délszláv menekültáradatának „köszönhetően”) már sohasem állhatott vissza az eredeti állapot. (Említést érdemel ide vonatkozóan, hogy a szepességi cipszerek számára, bár csekélyke, de némi védelmet, némi menedéket jelentett a korábban (1412) lengyel királyi fennhatóság alá került, elzálogosított városok státusa.)

A pszeudohuszita vézskorszak évtizedei nem véletlenül estek egybe a nem csak Közép-Európára nehezedő, azt félelemmel eltöltő (1444-ben még királyi életet is követelő) s a Száva torkolatánál a nándorfehérvárral (1456) kicsúcsosodó csaták – török háborúk – időszakával. Az ország haderejének, a királyi sereg derékhadának a D-i végeken folytatott s szinte vég nélküli küzdelmét – lekötöttségét – használták ki É-en a jó csengésű (főként a kezdetekben igen jó csengésű) huszita névvel galádul visszaélő gyülevész martalócok. Ezért lehetett, ezért volt szabad az útjuk, ezért nem akadtak emberükre, megfelelő ellenállásra a Felföldön. Az 1458-ban porondra lépő Mátyásra várt a feladat, hogy megszabadítsa országrészét ördögi koloncától, a sok-sok várba szinte kifűstölhetetlenül befészkelődött haramiáktól.

Mint feldúlt váróterem – osonó árnyakkal, gyanús alakokkal, idegenekkel, gazdátlanul bolyongó jobbágyokkal, visszamaradt rablókkal („zsebrákokkal”), leginkább azonban a Balkánig, Boszniaig, Tótországig nyúló D-i területek felől egyre érkező menekültek százalmas csoportjaival, elapadhatatlan csapataival – úgy festett ez az országrész végtelennek tűnő időn át. Egészen a 17. sz. végéig, a Wesselényi-féle összeesküvésig, Thököly mozgalmáig, ill. a Bécsnél kezdődő felszabadító háborúk (1683–1699) beköszöntéig.

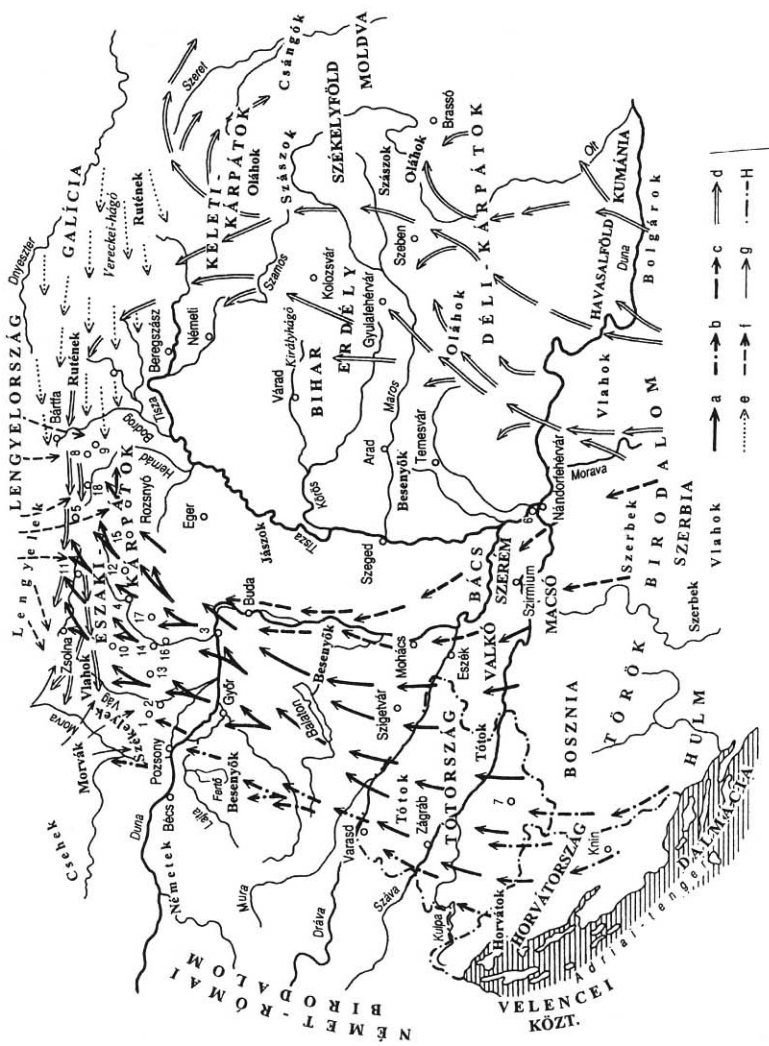
*

A történelmi *Tótország*, a szlovenek (tótok) lakta és Zágráb központú *Szlavónia* már Mohács (1526) előtt jórészt elenyészett. („...a thewrewk naponkyth hathalmaznek es az wegh waragba, mynd Boznaba s mynd Horwathorzagba es Thotorzagh wegebe sokath elweth wona, kyketh kyalry chak kewlchegel sem tharthath wala...” – idézet Zay Ferenc 1521. évi jelentéséből, „Az Lándorfehérvár elveszésének oká”-ból.) Előbb a Száván túli részek: Koszoruvár (1496), aztán Szana és Ozora területe (1503), majd Orbász, utána Zágráb megye jó része és Dubica (D-en pedig Horvátország zöme) került török kézre.

A törökök két évszázadon át (1699-ig) uralták a régiót, de szóltunk is róla, féktelen rablóhadjárataikkal, kiszámíthatatlan irányú és időzítésű portyázásaikkal, gyakran egész falvak kötéltre fűzésével (máskor „csak” a janicsár gyermekadó behajtásával ...) már a 15. sz. közepétől rettegésben tartották ezt a Dráva–Száva közti, s K felé a jórészt magyarok lakta Valkóval és Szerém megyével együtt Zimonyig. Nándorfehérvárig nyúló, jól körebarható területet. Nem csoda, hogy a *tót és a magyar* őslakosság *teljesen eltűnt* a térségből. Jelentős hányaduk elmenekült, azaz az egyetlen kínálkozó irányban: É-nak menekülve (s valami okból szinte sosem Ny-nak, nem a Német–Római Birodalom „keresztény” területei felé) mentette életét (*l. ábra*).

Az ágrólszakadt menekültek látványa, olykor tömeges vonulása megszokott volt, már–már állandósult tartozéka lett a hódoltsági időknek. (Pl. Jurisics Miklósék az Adria parti Zenggből kényszerültek az egykori gyepű széli Közseg környékére.) A földönfutó délvidéki magyarok többsége (példa gyanánt gondolhatunk akár a Dráva torkolatával szembeni Szondról „elszármazott” drégelyi hősré) az É-i hegyek karéjág szóródott szét, sokuk a Kisalföldön telepedett le. Többek között erről tanuskodik a még ma is tetten érhető *ő-ző* nyelvjárás (pl. Szenc környékén).

A kívülálló tanú, az eseményeket szemlélő vagy észlelő magyar országlakó (az akkor már megrendült, de még egyelőre nagy többségében egyöntetű országban) a menekülőkre mint elesettekre, mint segítségre szoruló sorsüldözött keresztény testvérekre tekintett: amivel tudta ellátta, ha kellett fedezte, úttalan útjaikon eligazította őket. A tótok–szlovenek többsége, de nem csak ők: a vlahok, a horvátok s más délszláv menekülők nem kis része (érthetően is, gondolva odahagyott szülőföldjük „görbe” tájaira ...) inkább a hegyekbe vetette bizalmát, azok is fogadták be őket, a hírből ismert felvidéki hegyek, s oltalmat előlegező hegyek közt elszórt megannyi település – sok esetben teljesen gazdátlan települések: „viharvert” hospes-falvak, hospes-tanyák, kolostorok, hámorok nyomai, bányászte-

1. ábra. Tótország (Sclavonia) Mohács előtt (szerk.: URBÁN GY. 1998). – A vonulás (menekülés, vándorlás) fő irányai: a = tótok; b = horvátok; c = szerbek; d = vlahok; e = ruszinok; f = lengyelek; g = cseh-morvák; h = Tótország (Szlavónia), ill. Horvátország határai. Települések: 1 = Nagyszombat; 2 = Szered; 3 = Esztergom; 4 = Zólyom; 5 = Késmárk; 6 = Zimony; 7 = Koszoruvár; 8 = Sáros; 9 = Eperjes; 10 = Németpróna; 11 = Rózsahegy; 12 = Breznóbánya; 13 = Zobor; 14 = Garamszentbenedek; 15 = Nagyroce; 16 = Garamtolmács; 17 = Selmecbánya; 18 = Szepesvár

lepek, kézműiparukról (a hol kibontakozó, hol virágzó manufaktúráikról, céhrendszereikről) ismert s elismert kisebb-nagyobb – most romos – városok, kontroll, vigyázó szem nélkül, gyéren vagy alig lakottan, mintha járvány, tűzvész vagy földrengés sújtotta volna őket. Ide, ebbe a környezetbe, az Északi-Kárpátok völgyeibe–zugaiba érkeztek hőseink, s nem is egy századon át: az annyi helyről, annyi irányból verbuválódott s az idő árján lassanként néppé vegyülő–asszimilálódó mai *szlovákság* elei. Itt vertek tanyát, ahol már nem őrjít vad lódobogás, nincs török, s nem számít, ki lesz a szomszéd a sok-sok hazátlan ágrólszakadt „jöttment” közül, közömbös, ki merről érkezett, vagy érkezik (említsünk néhányat az odahagyott, az Északi-Kárpátokra cserélt D-i, balkáni vagy Balkán közeli tájak közül: Podgorje, Pozsegai-havasok, Aszuág, Zagorje, Bázaköz, Tarcali-hegység – ma Fruska Gora –, Macsó, Bosznia, Hulm). S lehetett a jövevény ugyanúgy raskai valah, mint rác, magyar vagy horvát; de *amonnan*, más irányból (pl. K-ről), az Erdős-Kárpátok felől érkező rutén (félíg kisorosz, félíg hucul is), máskor polák, lengyel a Beszkideken túlról, vagy éppen Ny-i hanák, cseh, sőt német („a németek közt” meg mánta).

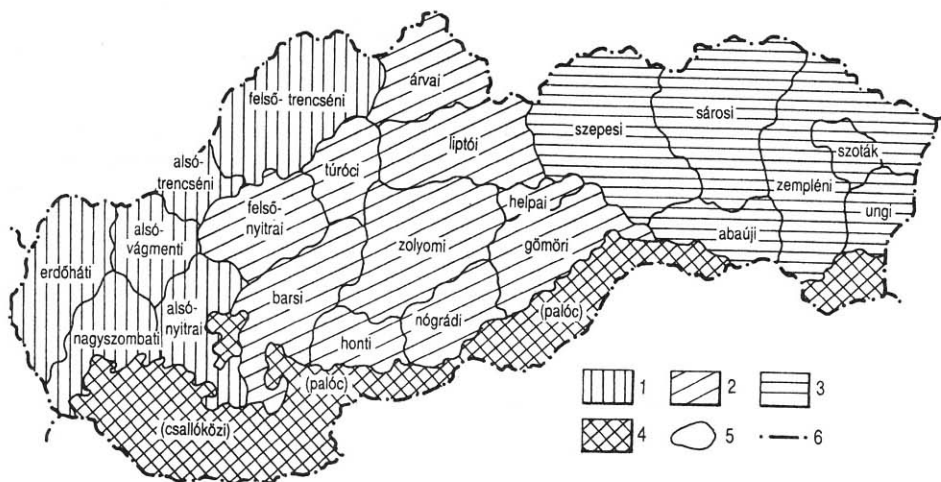
A legnagyobb számban azonban a Dráván túlról, a Száva vízgyűjtőjének tájairól érkeztek, mint már a legelső is, a legkorábbi földönfutók. A már Hunyadi korában, aztán Dobzse László idején – a rácok, a dalmátok, a horvátok stb. mellett – világgá ment sok-sok bánsági, azaz tótországi *tót*, a maguk nyelvén *szloven* (a 19. sz. középejg váltakozón s eléggé bizonytalanul az *uher, uhra*ta stb. mellett többnyire *szloven*, idővel *szlovák*, a polák, hornyák, rusznák... analógiájára (legkorábban DOBROWSKY [1753–1829] lingvisztikai munkáinak megjelenésétől datálhatóan). Az árulkodó nő-nem változata azonban máig *szloven-ka*, akárcsak a *szloven-sloven* minden származéka, pl.: *sloven-sky* (tótul), *sloven-cina* (tót nyelv), *Sloven-sko* (Szloven-szko).

Még Árva megyébe, a lengyel határ közelébe, a gorálok szomszédságába is eljutottak a Száva mellől, a tótországi s azon túli tájak hegyeinek–völgyeinek kifűstölt falvaiból elszármazottak, sor-sukkal cipelve *délszláv* nyelvük jegyeit, félreismerhetetlen sajátosságait, köztük a *tót* (szloven) dialektusok ízeit, s az új, a befogadó környezetben, még Árvában is: a nyelvi fordulatok, a grammatika, a szókinccs mutatja, egyben igazolja, hogy a sokszor völgyenként (s ha fakulóban is, de nemritkán napjainkig) s nem csak színárnyalataiban változó tarka tájnyelvi palettán, a keveredő Ny-i, É-i és K-i szláv nyelvi hatások, beütések mellett a *déli szláv*, a Száva menti tájakat idéző – összetéveszthetetlen – nyelvi jellegzetességek váltak meghatározóvá. Vagyis a török miatt felkerekedett délszláv menekülteket – köztük a voltaképpen kollektíve érintett Dráván túli tótokat–szloveneket – nem csak a túróci völgyek meg az irtatlan kiterjedésű Zólyom-erdő zugai fogadták be, vagy a „lenti” selmeci, nyitrai, gyetvai, gömöri, rozsnyói hegyek, hanem még a „fenti” Tátraalja, az árvai, a liptói hegyek, havasok vidéke is.

Még király is kerekedett soraikból, e világgá ment sclavoniai tótok leszármazottaiból: Zapolyai vagy Szapolyai János (1526–1540), a tót király, ahogy emlegették az országban, ha neveszemélye felmerült; a tót király, aki ugyan már a felvidéki Szepesvárbán született, a „huszita” haramiáktól nehezen és sokára visszavett hatalmas erősségben, de fölmenői a tótok lakta Száva menti Pozsegából származtak, a töröktől már Zsigmond korában is „látogatott” vármegye ugyancsak porrá lett Zapolya nevű falujából. Aztán még a fiú, János Zsigmond is eszünkbe jut.

Visszakanyarodva az Északi-Kárpátokba, elmondhatjuk, nem véletlenül lett ez az országrész, a Felvidék a 17.–18. sz. fordulójára az egész történelmi Magyarország *legsűrűbben lakott régiója!* Miként az sem véletlen, hogy II. Rákóczi Ferenc seregeinek nem elhanyagolható hányada – a ruszinokat sem feledve ... – már közülük, a *tótok* soraiból került ki – egy névvel, a germán törzsi időkre, a magyar nyelvben Braszlav Mura–Dráva–Száva menti szlovenjein is túlra visszavezethető *Theut–Tót* névvel, elnevezéssel szólítva az itt meggyökeresedő, a hódoltság századaiban a Felvidéken otthonra is lelt – s végeredményben többségbe került – nem magyar, nem német, de közülük is (a balsors szorításában) sokat asszimiláló tarka szláv népelegyet; ismételve és aláhúzva: az eléggé változatos K-i, Ny-i, É-i szláv nyelvi kötődés mellett feltűnő arányú délszláv eredetű, *délszláv nyelvi kapcsolódást felmutató* s átörökítő *népelegyet*. Ez utóbbi, a délszláv (koncentrált előfordulásban is) épp a *központi* területekre vonatkozik, éppen a központi megyék, nevezetesen: Zólyom, Liptó, Felső-Nyitra, Túróc, Árva, Bars, Hont, Nógrád és Gömör sajátja. E terület dialektusaira épül a mai szlovák köznyelv is (2. ábra).

S harmadjára, a fentiekből is következően nem véletlen az sem, hogy a török „fémjelezte” századokban a maradék királyi Magyarország hegyeinek védőszárnya alá a legkülönbözőbb okokból (pl. a fehérhegyi csata után) elkerült (az egész szlovákság körében – a görögkeletieket kivéve minden

2. ábra. Nyelvjárások Szlovákiában. (A Szlovák Nyelv Atlasza alapján szerk.: URBÁN GY. 1998).
 – 1 = nyugati szláv; 2 = délszláv nyelvi jegyek túlsúlya; 3 = keleti szláv (kisorosz, rutén, hucul) és lengyel nyelvi elegy túlsúlya; 4 = magyar nyelvterület; 5 = nyelvjárási körzet határa; 6 = országhatár

vallásfelekezet körében – a *közelmúltig* egyedülként használt *cseh* Bibliával, a *cseh* Kralicei Bibliával együtt elkerült) menekültek, ill. oda a Balkán felől felhúzódott, ott befogadott „török” hontalanok leszármazottai, e túlnépesedett régióból III. Károly idejétől seregesen indulnak el a D-i tájak felé, mondhatnánk, az elődök érkezésének irányába, a töröktől I. Lipót alatt visszafoglalt, alélt területek felé, legelőbb is a közeli, az 1686-ig fennállt érsekújvári vilajet (korábban: esztergomi szandzsák) elnéptelenedett tájai, üszkös települései felé: Nagysurány, Szered, Lapásgyarmat, Verebély, Vajk, Fajkúrt, Bánkeszi, Megyer (a 18. sz.-tól Tótmegyer, 1948-tól Palárikovo) felé, majd a Pilis, a Cserhát, az Alföld, a Körösök felé, a ma Romániához tartozó Királyhágó felé, aztán Nagylakon is túl, le, Torontálba, Bácsba, egészen Újvidék környékére, majd a Szerémségbe, sőt az időközben „elfeledett” Óhaza, Tótország (ma Horvátország) tájaira, egészen Našičéig, Pozsegáig, Punitovciig.

*

Hogy aztán a 2. világháború után a „Vissza az Óhazába, az Óhaza keblére!” Bratislavából, a budapesti rádióból, a magyarországi színházakból, mozitermekből, templomokból hirdetett jelszó jegyében döntő részük (Romániából is) „repatriálhasson”, „hazatérhessen”. No nem a korponai, a gyetvai, a murányi dombok világába, nem a Fátra vagy a Zólyom-erdő völgyeibe (ezért az iménti idézőjelek), nem is Trencsén vagy Líptószentmiklós környékére, hanem a Trianonban Csehszlovákiának adományozott Mátyusföld, Csallóköz, Bodrogköz, Sajó és Alsó-Garam mente, Ipoly völgye stb. emberemlékezte óta magyarlakta tájak, vidékek falvaiba, városaiba, ahol egyszerűen birtokba lehetett venni a vagonokba parancsolt vagy hurcolt, hol deportálásra, hol kitelepítésre ítélt vagy egyszerűen „csak” eltűnt, eltüntetett (Pozsonyiligetfalu ... stb.) szerencsétlenek házait, portáit.

Kivétel – hangsúlyoztuk még a cikk elején. Valóban, a felvidéki *szlovákság* kialakulása, néppé válása mindenképpen kivétel. Abban azonban nem kivétel, hogy tudományos piedesztálra emelt legendák, mítoszok, sok esetben egészen elképesztő állítások, hipotézisek, számadatok hirdetik történelmét. S hirdetik széles körben (olykor a tranz tüneteivel), a fiatal állam hétköznapijainak szinte minden területére kihatóan.

A kihatásnak törvényszerűen sok a negatív vetülete, sok a torz lecsapódása, ami elkerülhetetlenül szennyezi, sőt mételyezi a társadalmi léggömböt. Odáig, hogy érinti még az alkotmányban lefek-

tetett alapelveket is. Átíratja az oktatást (l. pl. a nem csak a szlovák iskolákban mértékadónak minősített, de strasbourgi „körökben” sem ismeretlen Milan S. Ďurica-féle. A szlovákok és Szlovákia történetét), átíratja a médiumok, a közintézmények berkei, még az egyházak házatáját, s templomi szöszkeit is.

Felfokozottan nemzetállamira hangolja a politikai és a civil szervezetek célkitűzéseit, nem kerülve el a törvényhozó testület munkáját sem, amely, kerül-fordul, e hamis történelmi szemlélet, torz eredetudat készítésével és látszólagos igazolásával diszkrimináló törvényeket hoz, elnyomó intézkedéseket fogyanatosít a 20. sz.-i – honi – etnikai tisztogatásokat túlélt más nemzetiségű közösségek ellen, így pl. a 20. sz.-ban a korábbiak egyharmadára csökkent szlovákiai magyarság közössége ellen.

Megfélemlíti, hátrányos megkülönböztetésben részesíti, állandó pszichikai nyomás alatt tartja őket, időről időre bünteti közösségüket, közösségük tagjait, miáltal előre nem látható következményekkel járó feszültséget állandósít a cseperedő országban. Bizalmatlanságot, gyűlöletet akumulál az együttélésbe, az emberi kapcsolatokba, vagyis a rontás magvát szórja töretlenül a lakosság ún. államalkotó, pámpolgári és megtűrt, azaz elsőrendű és másodrendű rétegei közé. Nemzeti alapon, a nemzeti hovatartozás alapján. Mint a Balkánon pl.

Becéző hangulatunkban akár a szláv nyelvcsalád Benjáminjainak is nevezhetnénk a szlovákokat. Mindazonáltal a fentiekről sem feledkezhetünk meg. Más szóval: az eléggé ijesztő (sőt nagyon is ijesztő!) 20. sz.-i eseményekre, benne a Felvidéken történetekre mint *mementóra* figyelmeztetve nem árt az iméntieket sem számon tartani.

A mementó apropóján had emlékeztessünk e helyt is az annyi mindenért felelős gyökerekre: a napóleoni idők gerjesztette, majd sovinizmussá fajult *nacionalizmussal* állunk szemben, amely (akár a pestis annak idején, Petrarca korában) menthetetlenül gyűrűzött be szinte mindenhová. Megfertőzte Kelet-Európát is, ahonnan aztán az alig kezelhető pánszláv mutánsainak „ökörnyálain” jutott el Közép-Európába s a „humuszos” Balkánra, hogy aztán – Versailles-t nem feledve, főleg Sztálin és Beneš óta – inint etnikai tisztogatásokban „gyönyörködhesünk áldásaiban”. (Aligha tudja valaki, meddig.)

Összegezeként, átlépve minden további részletezésen, elmondhatjuk: a Dráva–Száva közötti (1526 előtti) Tótország voltaképpen csak látszatra szűnt meg. Valójában – megkockáztatva az állítást, reinkarnálódott. Az történt vele, ami részben Horvátországgal is megesett: az eredetileg ezer éven át tengermelléki, Adria-parti – Knin és Tengerfehérvár (Biograd) központú – Horvátországgal, amely jócskán eltolódott É felé, azaz Horvátország átkerült a Zágráb központú, Zágráb székhelyű Tótország helyére. Tótország pedig, lakói révén – sajnos, a mai, a legújabb exodusra, a jugoszláviai, boszniai, koszovói eseményekre is emlékeztetve – a 15. sz.-tól kezdődően fokozatosan – szinte észrevétlenül, akár a bűvópatak – átkerült a török rádiuszán kívül eső Északi-Kárpátok övezetébe, a „husziták” által mintegy véletlenszerűen „előkészített”, szélesre tárt Felső-Magyarország hegyes–völgyes tájaira – a Felvidékre.

PÉCSI, M. (ed.): Landform evolution studies in Hungary. – Akadémiai Kiadó, Budapest. 1999. 216 old. + 10 színes tábla

Jelentős értékű könyv és szerzője nyerte el a Magyarhoni Földtani Társulat Szabó József érmet 2000-ben. A kötet a 150 éves Magyarhoni Földtani Társulat és a 125 éve alakult Magyar Földrajzi Társaság jubileumára készült. A magyar geomorfológia tudományának művelői ezzel az alkotással az 1995-ben kiadott „The evolution in Geomorphology”-ban megjelent tanulmányukra alapozva tekintették át a magyarországi geomorfológia kialakulását. Azt a hatalmas információs anyagot és kutatási eredményt foglalták össze, amit a kutatás és oktatás szempontjából megóvásra szükségesnek tartottak. A földtani és földrajzi környezet megismerése nélkül nem lehet javaslatokat tenni műszaki és környezetvédelmi létesítmények telepítésére, építésére. Az egyes eredményeket összefoglalóan tárgyalta a könyv a legrégebbiektől a jelenlegiekig, hogy az olvasó, aki esetleg naponta kér felvilágosítást a könyvtől, jól el tudja igazodni a jelen és a – kellő kritikával tárgyalta – múlt eredményei között.

A könyv az Előszó és a Bevezetés mellett négy nagy részre tagolódik. Az első rész a magyar föld geomorfológiájának fejlődésére vonatkozó elméleteket és eredményeket foglalja össze, a munkatársak részoldozatainak segítségével. A második rész a főbb geomorfológiai folyamatokat, a harmadik